

Themareeks 21-22 Trajecten in het hoger onderwijs

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

TRAJECT 1 **MBO-4 → Associate degree**

Februari 2022

1 Inleiding

Het eerste traject dat in het kader van de ThemaReeks onder de loep werd genomen, betreft het aan elkaar koppelen van mbo4- en Ad-opleidingen. Daarbij gaat het om het vormgeven van een leerweg die de grens tussen mbo en hbo overschrijdt. Dat betekent het hebben van een extra uitdaging als we streven naar een voorstel voor het vernieuwen van het hoger onderwijs in ons land. Er zijn meerdere onderwijssectoren bij betrokken en aldus spelen er ook allerlei verschillende belangen mee. Maar die situatie laat onverlet dat het goed is om te kijken naar deze twee schakels in de 'beroepskolom', een begrip waarmee de stapeling van beroepsopleidingen kan worden aangeduid.

Iemand die een mbo-4-diploma heeft verworven kan twee kanten in het hbo op, zeker als het erom gaat de graad Bachelor in de wacht te slepen. Er is daarbij te kiezen voor de ongedeelde route van vier jaren, dus het doen van een bacheloropleiding vanaf de start. Daarnaast is er de optie om eerst een Ad-opleiding te volgen, met aansluitend een resterend bachelorprogramma. Als het bij die tweede stap om een inhoudelijk verwante opleiding gaat, is de studieduur eveneens in nominale zin vier jaren.

Juist om die reden is het van belang om voor degenen die opteren voor de getrapte route, te zorgen voor een goed doorlopend traject. Er wordt eerst aangestuurd op het behalen van de Ad, om vervolgens een passend resterend bachelorprogramma te kunnen uitkiezen.

Bewust kiezen voor de Ad

Er zullen, gezien de ontwikkelingen van de afgelopen jaren, steeds meer mbo'ers zijn die bewust kiezen voor het doen van de Ad en niet direct voor een Bachelor. Na het behalen van het Ad-diploma wordt er simpelweg, net als bij mbo-4, opnieuw een keuze voorgeschoteld: zoeken van een baan of doorstuderen voor een diploma op een hoger niveau. Daarvoor is echter zonder meer de juiste en meest relevante informatie nodig zodat de betrokkenen die keuzes goed afgewogen kunnen maken, aan het eind van mbo-4 resp. de Ad.

Ook voor werkenden, maar dan vaak via zij-instroom in dit traject

Het traject mbo4-Ad zoals we het hier behandelen is te zien als een doorlopend geheel, en zodanig ingericht dat bezitters van een mbo-4-diploma meteen kunnen doorgaan met een Ad. Dan heb je het al gauw over jongeren die na het mbo sowieso een hbo-diploma willen behalen. Maar er zijn daarnaast voldoende werkenden en volwassenen die om allerlei redenen opteren voor een Ad-opleiding. Dat kan door zich in te schrijven voor een deeltijds Ad-programma, vanaf het begin te volgen. Maar het kan ook door op basis van eerder behaalde certificaten en relevante werkervaring ergens halverwege de Ad aan de studie te beginnen.

In beide gevallen kunnen de betrokkenen worden gezien als 'zij-instromers' bij dit traject. Daarmee vormen ze een andere doelgroep die later in de themareeks aan de orde zal komen.

Bovendien pakken we nadrukkelijk de ongedeelde trajecten mee in deze bijeenkomsten met het oog op het optimaliseren van het gehele stelsel. Als dat proces zo goed als maar mogelijk is heeft plaatsgevonden, kan ook beter worden ingespeeld op werkenden die ergens in een bepaald tra-

ject willen beginnen. Daarvoor moeten ook scenario's worden ontwikkeld, binnen de beoogde actualisering van het hoger onderwijs.

Inhoud

1	Inleiding	1
	Bewust kiezen voor de Ad	
	Ook voor werkenden, maar dan vaak via zij-instroom in dit traject	
	Inhoud	2
2	Algemene constatering rond het traject	3
	1. Doorgroeien naar een hoger niveau	
	2. Plannen van de overheid monitoren	
	3. Nog een keer fysiek bijeen – 'fine-tunen'	
	4. Gelijke speelveld – privaat en bekostigd – rol OCW	
	5. Samenwerking bekostigd-privaat	
	6. Markt voor Ad en Bachelor samen, bij werkenden	
	7. Scherp positioneren van de Ad in de diverse trajecten	
	8. Koppelverkoop bij mbo4-Ad	
	9. Verkorting is geen doel op zich	
	10. Groei van vestigingsplaatsen en samenwerking mbo-hbo	
	11. Traject mbo4-Ad ook bekijken in samenhang met de Bachelor	
	12. Financiering is een heikel punt in het hbo...	
	13. Ad-keuzedeel in het mbo	
	14. Alvast aan de Ad kunnen beginnen...	
	15. Dynamiek bij aanpassingen aan beide kanten	
	16. Bedienen van meerdere doelgroepen met de Ad	
	17. Effecten Ad op de arbeidsmarkt, voor mbo en Bachelor	
	18. Inspelen op achtergrond van mbo'ers	
	19. Doorstroom en afstudeertrajecten	
	20. Arbeidsmarkt Ad en doelgroepen	
3	Het traject nog even in het algemeen, als uitgangspunt	6
4	Het traject verder beschouwende	6
	4.1 Algemeen	
	4.2 Belangrijke ontwikkelingen rond het traject in het begin	
	Binnen het mbo	
	Binnen het hbo	
	Binnen de regionale samenwerking	
	Dynamiek in het mbo	
	4.3 Belangrijke ontwikkelingen rond het traject, na de eerste fase	
	Meer 'Professional Associate Colleges'.	
	Ad-Platform	
	4.4 Beroepskolom	
	Mbo naar Ad, havisten direct de Bachelor – en dan ook andere hoofdfases	
	Toelatingsvoorwaarden als mogelijk knelpunt	
	Keuzedelen	
	4.5 Groei aanbod en kansen – hbo en mbo	
	Meer ruimte in kaders en regels mogelijk	
	Keuzes maken in het mbo	
	4.6 Samenwerking mbo-hbo nader bezien	
	4.7 Arbeidsmarkt rond het traject	
	Regionale arbeidsmarkt	
	Aanvragen meer regionaal zelf onderbouwen	
	Rol SBB	
	Certificaten doen na mbo-4 – iets te doen met het NLQF?	
	Samenwerking mbo-hbo in de regionale markt – ook als traject doelmatig	
	Deeltijd en duaal buiten de vestigingsplaats	

- 4.8 Invloed keuze door de mbo-instelling, onderdeel van het beleid
- 4.9 Lijstje met voordelen voor de mbo-student
- 5 Een rijtje met mee te nemen aandachtspunten – en acties 14
 - 1. Volgen van de overheidsplannen
 - 2. Nagaan ontwikkelingen rond belangstelling mbo'ers voor Ad
 - 3. Communicatie-pakket voor mbo'ers
 - 4. Formele afstudeerroute in mbo naar Ad
 - 5. Koppelen Ad-mbo-4 formeel meer mogelijk maken / samenwerkingsovereenkomst
 - 6. Keuzedelen inzetten
 - 7. Samenwerken met PAC's en eigen kaders voor die instellingen
 - 8. Overleggen over regionale samenwerking
 - 9. Alumni-tracking mbo
 - 10. Samenwerking privaat en bekostigd
 - 11. Higher Apprenticeship Associate degree
 - 12. Werkveld en functiehuizen
 - 13. Financiering van mbo-Ad
 - 14. Doorlopende begeleiding en voorlichting
 - 15. Voorwaardelijke doorstroom
 - 16. Onderbouwen nieuwe aanvragen, regionaal
 - 17. Afstudeerrichtingen in de Ad-opleiding
 - 18. Inrichten van een werkgroep

Annex: Lijstje voordelen Ad voor studenten 18

2 Algemene constatering rond het traject

Voordat wordt ingegaan op een aantal aspecten van het traject mbo4-Ad die we als kenmerkend zien voor het vormgeven ervan, plaatsen we hier een aantal meer algemene opmerkingen. Ze kunnen in verdere discussies mede een rol gaan spelen, ook als men in de regionale samenwerkingsverbanden mbo-hbo onze gedachten kan gebruiken voor het nagaan van wat in hun eigen regio al dan niet als van belang zijnde wordt gezien voor een nadere gezamenlijke strategie. Men kan al doende een lijst met prioriteiten opstellen, met een taakverdeling met betrekking tot het nemen van het voortouw en de verantwoordelijkheden.

1. **Doorgroeien naar een hoger niveau**
 Voor het nieuwe kabinet en dan specifiek voor OCW is de sector mbo van groot belang, gelet op de arbeidsmarkt. Er zijn veel mensen nodig met een mbo-opleiding, op alle niveaus. Maar in het verlengde daarvan zal ook de behoefte groeien aan bezitters van een mbo-4-diploma die kunnen doorgroeien naar een hoger niveau. Om die groep te kunnen bedienen, met een directe doorstroom of na een aantal jaren werk, zullen er wellicht andere concepten moeten worden toegestaan – met inzet van meer duale trajecten, het gebruik van certificaten, het flexibel programmeren van eenheden. Het werk kan daarbij centraal staan.
2. **Plannen van de overheid monitoren**
 Het is derhalve van belang om alle plannen van de overheid in de gaten te houden, om dit traject mede te kunnen promoten. Ook voor de tweedaagse in oktober kunnen we hierop gaan inspelen.
3. **Nog een keer fysiek bijeen – 'fine-tunen'**
 Het idee is om in juni dit traject nog een keer aan de orde te stellen, gezien het belang ervan. Daarbij kan aandacht worden geschonken aan het als mbo en hbo kunnen handelen binnen vergelijkbare kaders, met het spreken van 'elkaars taal'. Maar omdat de arbeidsmarkt min of meer centraal hierbij moet staan, zullen we ook organisaties als UWV, ROA en SBB gaan uitnodigen. Tevens is input te halen uit bronnen zoals CompetentNL, denkend aan de regionale arbeidsmarkt waarbij dit traject een cruciale rol kan spelen met de ROC's en de PAC's (dus de zgn. Professional Associate Colleges).
 Dat laatste aspect is zeker interessant om te onderzoeken, zoals blijkt uit de statistieken voor de uitstromende mbo'ers in de grote steden. Er is nu veel werk en dan is het aantrekkelijk voor veel afgestudeerden om de kansen die de arbeidsmarkt biedt te gaan grijpen. Dat is

mogelijk een aanpak voor de korte termijn maar we moeten ook, voor die groep, naar de langere termijn kijken.

4. **Gelijke speelveld – privaat en bekostigd – rol OCW**

Er moet worden bezien op welke wijze private aanbieders een rol kunnen en ook gaan spelen in het traject en dan vooral als mbo'ers gaan werken en naast de baan scholing kunnen volgen. Bekostigde instellingen, zowel in het mbo als hbo, kunnen daar niet op inspelen, met het verzorgen van delen van formele opleidingen, met een civiel effect. Als het 'levenlang ontwikkelen' rond het traject een boost nodig heeft, moet worden nagegaan hoe hierbij het zgn. gelijke speelveld dient te worden ingericht, met allerlei spelregels. De bal ligt daarbij zonder meer bij de overheid aangezien de betrokken koepels niet vanzelf in beweging zullen komen.

5. **Samenwerking bekostigd-privaat**

Er is sprake van een natuurlijk handelen, om het zo te zeggen, bij het zoeken van bedrijven en andere organisaties naar scholing door hiervoor private instellingen te benaderen. Het kunnen aanbieden van een Ad is dan absoluut een optie, maar als de bekostigde instellingen zich op deze markt willen begeven met deeltijdse en duale programma's, dient er nog wel een eigen aanpak te worden ontwikkeld. Uiteraard kunnen private partner-hogescholen ook dit gat opvullen, maar dan missen we toch vaak de synergie die de private en bekostigde instellingen gezamenlijk kunnen bereiken – als er meer ruimte voor komt.

6. **Markt voor Ad en Bachelor samen, bij werkenden**

Er kan worden gesteld dat als werkenden de Ad doen, en mogelijk verkort, ze ook vaak opteren voor het meteen gaan volgen van de Bachelor. Er is op deze wijze een specifieke markt te scheppen voor alle instellingen die zich richten op volwassenen die al beschikken over relevante werkervaring en allerlei certificaten hebben behaald. Hierbij kunnen zeker alle soorten aanbieders en instellingen een rol spelen, als er nieuwe kaders komen.

7. **Scherp positioneren van de Ad in de diverse trajecten**

Een algemeen aandachtspunt is het scherp positioneren van de Ad-opleiding binnen het stelsel. Je zou kunnen zeggen dat de Ad als het ware zit 'ingeklemd' tussen mbo-4 en de hbo-bachelor, mede door de optie om vanuit mbo-4 de keuze te hebben uit twee parallele leerwegen naar de bachelorgraad. Dat wil zeggen dat er twee deeltrajecten in de communicatie kunnen worden benadrukt: mbo4-Ad en Ad-Bachelor. Deze kennen allebei hun eigen doelgroepen, en daarvoor moeten we met elkaar de geschikte communicatiekanalen zien te vinden. In beide gevallen kunnen de geschikte voortzettingen op een later moment in de studie worden meegenomen, als extra mogelijkheden voor de betrokkene.

Daarbij is het van belang om te kijken naar de arbeidsmarktsectoren, dus hoe de Ad past in allerlei functiehuisen. Op dit punt zijn in structurele zin sterke contacten nodig met de bedrijfstakken binnen een sector.

Overigens moet ook worden bezien hoe kan worden voorkomen dat hogescholen en andere betrokkenen (blijven) spreken over 'het hbo-diploma in twee jaar'.

8. **Koppelverkoop bij mbo4-Ad**

We kijken nu naar een traject waarbij mbo-4 en Ad aan elkaar worden gekoppeld. Is dit koppel ook als zodanig 'te verkopen'? Als de arbeidsmarkt bereid is om hieraan mee te werken, is er zonder meer aanvullende wet- en regelgeving nodig voor het 'zwaluwstaarten' en het stroomlijnen van leerwegen om die eenheden van beide programma's met elkaar kunnen verbinden.

9. **Verkorting is geen doel op zich**

De vraag is of binnen het realiseren van een dergelijk traject het doel is om te komen tot een verkorting van de leerweg. Het is wel duidelijk dat de stroomlijning kan zorgen voor de kans op meer studiesucces. Mocht er plaats zijn voor vrijstellingen in de Ad, kan daarmee ruimte ontstaan voor een verbreding binnen de Ad-opleiding. Verkorting op zich in de studieduur binnen het traject is niet het eerste doel binnen het bekostigde onderwijs.

10. **Groei van vestigingsplaatsen en samenwerking mbo-hbo**

Het hebben van steeds meer vestigingsplaatsen van hogescholen (bekostigd) alwaar de Ad's gebundeld worden aangeboden, biedt kansen voor samenwerking met mbo-instellingen in regio's 'zonder hbo in de buurt' en ook alwaar duidelijk sprake is van krimp – dus het hebben van steeds minder mbo-studenten.

Het is voor degenen die vervolgens naar een bacheloropleiding willen gaan, van belang om (van tevoren) te weten of dit in dezelfde buurt kan gebeuren. Het is in dat geval te hopen dat er in de komende jaren ook mogelijkheden komen om de resterende bachelorprogramma's 'los' aan te bieden op die specifieke vestigingsplaatsen, mede van groot belang voor de regionale arbeidsmarkt.

11. **Traject mbo4-Ad ook bekijken in samenhang met de Bachelor**

Een punt is overigens wel dat er kan worden gestreefd naar een heldere synergie tussen de programma's bij de Ad en de Bachelor, voor degenen die meteen door willen studeren. Als beide opleidingen in dezelfde plaats worden gegeven, kunnen docenten samenwerken, en ook het gehele traject goed vormgeven.

Dat is het traject voor bijeenkomst twee van de ThemaReeks (Ad-Bachelor), maar het is dus een keuze van een hogeschool, bijvoorbeeld om Ad-opleidingen zo mogelijk op twee plekken aan te bieden, om aldus meerdere doelgroepen te kunnen bedienen – afhankelijk van de omvang van de groepen studenten.

12. **Financiering is een heikel punt in het hbo...**

In het kader van de wet- en regelgeving is 'financiering' een gevoelig punt. Iemand die meer dan twee jaren over de Ad doet, levert kostendekkende inkomsten op voor die Ad-opleiding maar juist niet voor de ontvangende bacheloropleiding. Daar krijgt men wel een diploma-bonus als de Bachelor wordt afgerond, maar dan nog...

De vraag is of het aan de hogeschool is om hierin een rol te spelen, als het gaat om het toekennen van de budgetten, bijvoorbeeld om toch een deel van de Ad-inkomsten over te hevelen naar de Bachelor, als in het derde jaar nog maar weinig van de Ad moet worden gedaan en/of de student alvast met delen van de Bachelor kan starten.

Dit punt kan een rol spelen als het erom gaat een traject mbo4-Ad zo goed mogelijk in te richten zodat de instromende mbo'ers zoveel mogelijk in twee jaren de Ad kunnen afronden.

13. **Ad-keuzedeel in het mbo**

We moeten gaan bezien of een mbo-keuzedeel voor degenen die de Ad willen gaan doen, een optie is, of dat het algemene keuzedeel hbo wordt ingezet. Als je het traject goed wilt inrichten, moet dit eigenlijk wel kunnen.

14. **Alvast aan de Ad kunnen beginnen...**

Een ander punt is of er mogelijkheden moeten komen om mbo'ers die de Ad willen gaan doen en net niet het mbo-diploma hebben behaald, de optie te bieden om alvast met de Ad te beginnen. Denk aan hetgeen nu met de pandemie is gebeurd. Zou hiervoor een wettelijk kader kunnen worden ontwikkeld?

15. **Dynamiek bij aanpassingen aan beide kanten**

Hoe zit het met de dynamiek aan beide kanten, dus als mbo-4 wordt aangepast dan wel als de Ad wordt geactualiseerd? De verantwoordelijkheden op dit punt liggen duidelijk anders bij het mbo dan in het hbo, dus er kan niets worden afgedwongen, ook al omdat een Ad voor havisten toegankelijk is (tenzij je een Ad kunt aanbieden met meerdere groepen, op basis van de instroom).

Er zal dus in ieder geval structureel contact hierover moeten zijn, met inzet van de vrijheden die beide opleidingen hebben – en waarbij voor de Ad ook nog steeds de doorstroom naar de Bachelor in de gaten moet worden gehouden.

16. **Bedienen van meerdere doelgroepen met de Ad**

In het verlengde hiervan moeten we ons ook realiseren dat de Ad mede bedoeld is voor havisten die praktisch zijn ingesteld, voor studenten die het niet redden in de Bachelor en – vooral – voor degenen die anders niet naar het hbo zouden zijn gegaan. Die doelgroepen moeten naast het mbo worden bediend.

Dat vraagt om een nadere overdenking.

17. **Effecten Ad op de arbeidsmarkt, voor mbo en Bachelor**

Is er sprake van een verdringing op de arbeidsmarkt sinds de introductie van de Ad? Komen Bachelors niet meer op niveau 5 de arbeidsmarkt op? Nemen werkgevers liever een Ad'er dan een Bachelor aan, om zo iemand verder zelf op te scholen met behulp van certificaten? Allemaal vragen die nader kunnen worden besproken op de tweedaagse, al blijkt uit onderzoek dat dit niet duidelijk het geval is, dus dat iedereen in de praktijk op een eigen niveau een baan kan gaan invullen.

18. **Inspelen op achtergrond van mbo'ers**

De instroom vanuit het mbo betekent dat het gaat om studenten die een duidelijk praktische wijze van handelen hebben en in het laatste deel van de mbo-opleiding veel in de praktijk bezig zijn. Het hbo kent simpelweg een eigen cultuur en de Ad is dan ook niet te beschouwen als mbo-5. De studenten komen dus in een andere 'onderwijswereld' terecht, en zullen in twee jaren het hbo-niveau (kennis en vaardigheden) dienen te bereiken, met alle randvoorwaarden van dien. De opvang en de begeleiding zullen daarop moeten worden afgestemd, met een specifieke opvang in de eerste drie maanden, dus ook in de Ad, als het gaat om de studievaardigheden.

21. **Doorstroom en afstudeertrajecten**

Een specifiek aandachtspunt bij de achtergrond van mbo'ers is het meenemen van de opleiding die iemand volgt in het mbo zelf, maar ook in de Ad. Er kunnen aldaar meerdere afstudeerrichtingen zijn waardoor niet elke voortzetting in de bacheloropleiding mogelijk is, zeker als in die opleiding ook nog eens allerlei afstudeerrichtingen zijn. Dat vergt een duidelijke begeleiding van de student in het traject, om op tijd de juiste 'afslag' te kunnen nemen – of iets langer over het geheel te doen.

Hetzelfde geldt overigens ook voor de doorstroom vanuit een BBL-route, om te bezien of er een duale en passende opleiding is bij de Ad.

22. **Arbeidsmarkt Ad en doelgroepen**

In het traject kan dus worden nagegaan wat de beste 'afslagen' zijn maar dat dient mede te geschieden in samenhang met de kansen op de arbeidsmarkt. Een hogeschool kan die kansen zelf in de gaten houden, maar hierbij kunnen allerlei hogescholen met eenzelfde Ad-opleiding ook best landelijk samenwerken.

Tevens kan daarbij voor alle Ad-varianten (voltijd, deeltijd en duaal) de uitkomst anders zijn, met een vertaling naar het programma. Maar mbo'ers zullen een andere blik op het werkveld hebben en krijgen, meer dan havisten die mogelijk eerder met een Ad op zak direct willen doorgaan voor de Bachelor.

3 Het traject nog even in het algemeen, als uitgangspunt

In de ThemaReeks is als basis voor het overleg een soort uitgangspunt voor het betreffende traject geformuleerd. We geven dit hier nog even mee aan de lezers.

Traject 1 MBO4 → Ad

Het betreft het koppelen van mbo-opleidingen op niveau 4 aan een voortzetting in het hbo met het doel om een Ad-diploma te verwerven. Daarbij spelen allerlei zaken een rol zoals de inhoudelijke aansluiting binnen eenheden die doorlopen in het hbo, het gebruik van de keuzedelen, de koppeling van de praktijkgerichte eenheden (bmv en stage), het inzetten van duale werkvormen en de doorlopende studiebegeleiding.

De regionale afstemming als het gaat om de doelmatigheid en het beschrijven van de functies (en werkzaamheden) op de niveaus 4 en 5 (en 6 waar relevant) met de betrokken organisaties is daarbij van groot belang.

4 Het traject verder beschouwende

Hierboven is getracht de belangrijkste uitkomsten van de sessie zo goed mogelijk te verwoorden. In de aanloop naar de sessie is door ons een notitie uitgebracht waarin een aantal aspecten van het traject mbo4-Ad op een rijtje zijn gezet, met een korte toelichting. Op basis van de sessie belichten we die aspecten nogmaals, maar dan geactualiseerd. In de paragraaf die daarna volgt, zetten we de belangrijkste aandachtspunten op een rijtje, voor het vervolg en tevens voor de tweedaagse in oktober later dit jaar.

4.1 Algemeen

Het is goed, zeker voor dit traject, een bepaald historisch besef mee te nemen in de discussies, al is het maar omdat de Ad zich op het snijvlak van het mbo (en havo/vwo) en het hbo bevindt. Het opnemen van de Ad in het hoger onderwijs is daarbij een bewuste keuze geweest.

De Associate degree stamt al uit 2006 via het hebben van pilots, met de Ad als een programma binnen een bacheloropleiding, met een duur van twee jaren. Maar pas sinds 2018 kennen we de Ad als zelfstandige opleiding in het onderwijsstelsel, na in 2013 al een meer eigenstandige positie te hebben gekregen.

Vanaf het begin is de Ad-opleiding beschouwd als een passende voortzetting voor degenen die na het mbo naar het hbo willen gaan. Daarnaast gaat het bij de doelgroepen om werkenden, havisten die een vierjarige hbo-opleiding te lang vinden of niet aandurven, en andere doelgroepen waarvoor een praktisch ingestoken opleiding van twee jaar past bij de eigen mogelijkheden.

Vanaf het begin is dus nadrukkelijk de keuze gemaakt voor het positioneren van de Ad-opleiding binnen het hbo (maar overigens niet in het wo, bij de universiteiten). Een optie die in andere landen is te vinden, is het hebben van opleidingen op niveau 5 die voortbouwen op het aanbod bij mbo-4 (te zien als Higher VET, of beter: Higher Vocational-Professional Education). In Nederland was in 2005 wel sprake van 'mbo-plus' maar die aanpak werd toen gebruikt voor een speciale invulling van mbo-4-opleidingen zonder de ambitie te hebben om in formele zin te worden gezien als een opleiding op een hoger niveau.

In de pilotperiode (2006-2010) is evenwel op een aantal fronten de discussie gevoerd of de Ad toch wellicht beter als mbo-5 zou kunnen worden ingevoerd in 2010. De uitwisseling van standpunten doofde al vrij snel uit, met als argument dat mbo'ers ook graag meteen willen worden gezien als hbo-student.

De Ad was al vanaf het begin een programma (opleiding) met exact dezelfde randvoorwaarden als de Bachelor en Master, zonder uitzonderingen. Die aanpak heeft zeker geholpen om de Ad een eigen rol te laten verdienen in ons land. Met de verzelfstandiging in 2018 kon de uitbouw van het aanbod nadrukkelijk verder plaatsvinden.

Na afloop van de pilotperiode voor de Ad is al in 2010 door een aantal hogescholen gestart met het in fysieke zin bundelen van het aanbod aan Ad-opleidingen. Die aanpak heeft nu de situatie opgeleverd dat er drie vormgevingen zijn met een eigen gebouw in een gemeente waar...:

- ... de hoofdvestiging van de hogeschool te vinden is
- ... de hogeschool een nevenvestiging heeft
- ... verder geen aanbod is van de hogeschool.

Voor deze situaties geldt heel duidelijk dat de samenwerking met mbo-instellingen in de regio rond die gemeente voor de hand ligt. De invulling van deze samenwerking kan echter sterk verschillen, mede afhankelijk van de ervaringen die in het verleden zijn opgedaan. Er zal derhalve in de komende tijd een analyse nodig zijn om na te gaan wat de samenwerking al dan niet succesvol laat zijn en hoe men ook in andere regio's daarvan gebruik kan laten maken.

Het voorstel is dan ook om een format op te stellen voor de regionale samenwerking tussen mbo en hbo, met activiteiten, verantwoordelijkheden en criteria aan de hand waarvan naar de buitenwacht verantwoording is af te leggen.

4.2 Belangrijke ontwikkelingen rond het traject in het begin

Na de invoering van de Ad kwam het aanbod aan opleidingen langzaam op gang. De focus van de meerderheid van de hogescholen bleef gevestigd op het aanbieden van bacheloropleidingen, om allerlei redenen, zoals het streven naar het worden gezien als 'University', om aldus de kans te hebben meer Masteropleidingen te kunnen ontwikkelen en bekostigd te mogen aanbieden.

Binnen het mbo

Ook binnen het mbo (en havo) werd een afwachtende houding aangenomen. Hoewel de Ad in 2006 volledig formeel erkend in het hbo werd opgenomen, daalde maar heel langzaam bij de mbo-instellingen het besef in wat de mogelijkheden zijn die de Ad aan mbo'ers kan bieden als voortzetting, als tussenstap naar de Bachelor en als een arbeidsmarktrelevante kwalificatie voor een goede start voor een loopbaan – met de optie om later nog al werkend een Bachelor te kunnen verwerven.

Dat houdt niet in dat de Ad in alle gevallen moet worden beschouwd als een betere optie dan een mbo-diploma, maar wel dat voor degenen die in staat zijn een volgende stap te zetten en daar-

voor gemotiveerd zijn, het aanbod aan Ad-opleidingen zichtbaar moet worden gemaakt. Dat kan zonder meer in de eigen regio, met de mbo- en hbo-instellingen als 'natuurlijke' partners.

Binnen het hbo

Bij hogescholen werd ook vaak intern sceptisch gezien wat de Ad zou moeten gaan worden. Moet het leiden tot een opstap voor de Bachelor, is het nodig om sterk af te wijken van de eerste twee jaren van de vierjarige opleidingen, moet worden gezien of er voldoende banen op niveau 5 zijn? En is het eigenlijk niet gewoon een halve bacheloropleiding en is de Ad niet echt te zien als een traject op 'hbo-niveau'?

Bestuurlijk gezien was de steun van de Ad-ontwikkelingen erg mager in de eerste fase, maar ook later nog, om allerlei politieke en strategische redenen. Dat heeft er mede toe bijgedragen dat pas na 2013 en vooral na 2018 de Ad echt steun kreeg, zeker na de sterke stijging in de aanmeldingen, vergeleken met wat er bij de Bachelor gebeurt.

Binnen de regionale samenwerking

Ook in de regionale samenwerkingsverbanden mbo-hbo en netwerken zoals het Lica stond de Ad heel lang niet echt hoog op de agenda, mede vanwege de onzekerheid over de verdere uitwerking van de programma's en het aanbod dat nodig is om te komen tot een substantiële vormgeving van de doorlopende leerlijnen.

Dynamiek in het mbo

In het eerste decennium van deze eeuw had het mbo te maken met haar eigen dynamiek. Na het gaan werken met competenties, het verdwijnen van het streven naar verwantschap mbo-hbo, het luisteren naar de wensen vanuit het werkveld om het mbo sterk te koppelen aan de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, het streven naar een bundeling van de kenniscentra in een landelijke organisatie en het door de overheid blijven vasthouden aan het drievoudige karakter van mbo-4 en dus geen mogelijkheid biedend aan mbo'ers om zich nadrukkelijk te kunnen richten op het hbo... is vervolgens heel langzaam de aandacht gekomen voor de leerweg richting de Ad.

4.3 Belangrijke ontwikkelingen rond het traject, na de eerste fase

Het initiatief van de Hogeschool Rotterdam om de Ad's fysiek aan te bieden in een eigen gebouw bood de kans om allerlei programma's te gaan ontwikkelen in samenspraak met mbo-instellingen. Ook werd besloten om als management samen te werken, om de strategie verder te ontwikkelen, in beider voordeel. Dat betekende dat binnen de betrokken instellingen – en vooral bij de opleidingen waarop bij het aanbod werd gemikt – steeds meer en beter bekend werd over de kansen die een Ad-voortzetting voor mbo'ers biedt.

Het gevolg was een zeer sterke groei van de instroom bij de Rotterdam Academy, een signaal naar andere regio's, hoewel er jarenlang nog steeds met argusogen naar de insteek bij Rotterdam werd gekeken.

De Avans Hogeschool besloot echter ook na een aantal jaren een eigen aanpak te kiezen voor de Ad, op basis van een duidelijk uitgesproken beleid van het CvB. In Den Bosch werd na allerlei interne discussies ook maar gewoon een eigen gebouw betrokken, terwijl in andere plaatsen mede werd gemikt op werkenden met deeltijdse Ad-opleidingen.

Aangezien vervolgens Hogeschool Zeeland (HZ UAS) niet op eigen kracht voldoende aanbod kon creëren, gelet op de achterban en ook toch vanwege de investeringen die nodig zijn om echt goed aan de slag te kunnen gaan met de Ad, werden met Avans de handen ineengeslagen. Dat heeft geleid tot de Associate degrees Academie in Roosendaal, een eigen stichting die formeel onder beide CvB's valt, maar verder voor de regio een eigen strategie heeft ontwikkeld en dat nog steeds kan doen.

Meer 'Professional Associate Colleges'.

Er zijn nu meerdere van dergelijke 'Professional Associate Colleges (PAC's)' gekomen en tevens in ontwikkeling zijnde. Wat betreft het begrip PAC moet worden gesteld dat we in ons land hogescholen en universiteiten kennen, en dat er op basis van de wetgeving geen derde soort aanbieder kan zijn. Dat betekent dat er ook geen gemeenschappelijk begrip is vastgesteld binnen de Vereniging Hogescholen dan wel door de hogescholen die een dergelijke vormgeving hebben omarmd – hetgeen ook binnen het landelijke Ad-Platform had gekund. Aangezien een 'Communi-

ty College' niet past in onze aanpak en het alleen om het hbo gaat (dus het Professional Higher Education), hebben we zelf een voorstel gedaan, met PAC als uitkomst.

Naast Rotterdam en Roosdaal zien we de Ad-bundeling opduiken in Amersfoort (HU) en Winterswijk (Saxion en HAN, deeltijd, geen formele vestigingsplaats). Er waren ook plannen in Amsterdam en in het noorden om PAC's te gaan ontwerpen, maar tot op heden is het nog niet gelukt daarvoor alle handen op elkaar te krijgen.

Ad-Platform

Om de Ad verder te ondersteunen qua ontwikkelingen is er het landelijke Ad-Platform, maar de juiste werkvorm daarvoor moet nog worden gevonden, ook omdat vrijwel alle hogescholen hierbij zijn aangesloten en derhalve allerlei wegen worden bewandeld, in een geheel eigen tempo. Dat geldt ook voor het zoeken naar een eigen landelijke strategie onder regie van de overheid, voor de Ad op zich maar vooral voor deze PAC's.

Het zal dus niet haalbaar zijn binnen het Nederlandse hoger onderwijs te komen tot eigen instellingen voor de Ad, dus voor de PAC's. Wel kan worden bekeken onder welke voorwaarden deze PAC's rond een aantal zaken een eigen wettelijk kader kunnen krijgen. Daarvoor moeten criteria worden opgesteld, dus wat maakt een bundeling van Ad's tot een PAC. In dat geval kunnen er ook nieuwe mogelijkheden ontstaan voor de samenwerking met mbo-instellingen en de koppeling van mbo-4- en Ad-opleidingen.

4.4 Beroepskolom

Een specifiek aspect van de doorstroom, in het algemeen bekeken binnen het onderwijsstelsel, is het zoeken naar de vormgeving van de zgn. beroepskolom. Dat gaat om de combinatie van vmbo-mbo-hbo, als de drie fases in een kolom waarin de koppeling aan het werkveld als uitgangspunt geldt. Toch hebben de invoering van de Ad en alle aandacht die er al jarenlang is voor het samen optrekken als mbo en hbo via allerlei projecten, niet geleid tot een landelijk beleid voor het stroomlijnen van de onderdelen van deze kolom. Daarbij kan zonder meer worden gesteld dat de wijze waarop vanuit het landelijke hbo naar instroom vanuit het mbo werd gekeken, mede hieraan heeft bijgedragen, in het streven naar een meer academisch karakter van hogescholen. Maar met de groei van het Ad-aanbod en de stijgende instroom bij veel hogescholen, is nu toch sprake van een voorzichtige omslag in het denken over het mbo en hoe de afgestudeerden ervan het beste in het hbo kunnen worden bediend. Daarbij zullen in de nabije toekomst echter nieuwe keuzes moeten worden gemaakt, als het gaat om het 'hoe'.

Een optie is het nadrukkelijk vergroten van het aanbod aan Ad's in alle regio's en deze zodanig in te richten dat voor heel veel mbo'ers er sprake is van 'an offer they can't refuse'.

Mbo naar Ad, havisten direct de Bachelor – en dan ook andere hoofdfases

Het zou echter best zo kunnen zijn dat in de nabije toekomst de Ad wordt gezien als een voortzetting voor mbo'ers, als ook de doorloop naar de Bachelor smetteloos wordt geregeld en gecommuniceerd. Maar dat zal inhouden dat de vierjarige leerweg naar de Bachelor relatief gezien vooral zal bestaan uit instromende havisten - en vwo'ers (los van alle andere doorlopende leerwegen). Het karakter van het programma zal daarmee andere accenten krijgen.

Tevens is de consequentie – van belang van het traject mbo4-Ad als het gaat de voortzetting erna – dat afgestudeerde Ad'ers niet zonder meer in de Bachelor kunnen worden 'gemengd' met degenen die de vierjarig route volgen. Dat houdt in dat de noodzaak om eigenstandige resterende bachelorprogramma's te maken voor Ad'ers een heel stuk groter zal gaan worden, maar tevens kansen biedt op het anders positioneren van allerlei afstudeerrichtingen.

Toelatingsvoorwaarden als mogelijk knelpunt

Een aspect dat nog steeds over het hoofd wordt gezien, is het stellen van toelatingseisen aan de instroom in het hbo – en in het verlengde daarvan aan degenen die met een Ad door willen gaan voor de Bachelor. Zo worden aan mbo'ers die naar het hbo gaan, geen toelatingseisen gesteld, zowel voor de Ad als de Bachelor, op basis van de wettelijke regels die hiervoor zijn opgesteld. Havisten en vwo'ers moeten echter wel in allerlei gevallen aan uiteenlopende eisen voldoen, met allerlei onderliggende procedures. Dat betekent onder meer dat voor mbo'ers niet altijd helder is wat cruciale eenheden, vakken en andere onderdelen van de mbo-studie zijn, en dat ze zich er

ook niet altijd goed op kunnen voorbereiden. Men kan kijken naar wat havisten worden geacht te doen, gelet op de profielen en de vereiste aanvullende vakken, maar dat levert vaak geen juiste informatie op.

Een mogelijk probleem in het verlengde daarvan, maar dat moet wel oplosbaar zijn, kan optreden als Ad'ers door willen gaan in een bacheloropleiding waarvoor aan havisten wettelijk gezien nadere vooropleidingseisen worden gesteld. Mbo'ers die direct aan de Bachelor zijn begonnen, wordt ook verder niets in de weg gelegd. Daarmee kan sprake zijn van rechtsongelijkheid nl. als havisten die de Ad-weg kiezen, wel aan een onderzoek worden onderworpen en mbo'ers in het geheel niet. Dit kan worden rechtgetrokken, maar er zal wel actie op dienen te worden genomen.

Keuzedelen

De invoering van keuzedelen, algemeen voorbereidend en inhoudelijk in te vullen, heeft niet geleid tot een aanpassing in het formele landelijke doorstroombeleid en daarbij behorende wettelijke kaders. In de regionale samenwerking worden allerlei keuzedelen gebruikt om de mbo'ers kennis te laten maken met het hbo. Daarbij is nog niet altijd te zien dat onderscheid wordt gemaakt tussen een voortzetting bij de Ad dan wel de Bachelor. Het komen tot keuzedelen waarbij wel naar die mogelijkheden wordt gekeken, is mogelijk iets voor de nabije toekomst – los van de optie om binnen de keuzedelen waarbij hbo en mbo samenwerken, wel voor een eigen insteek te kiezen.

4.5 Groei aanbod en kansen – hbo en mbo

Met de sterke groei van het aanbod aan Ad-opleidingen, de stijgende instroom daarbij en de aandacht die hogescholen hebben voor de eigen 'PAC's', kan worden bezien of de formele regelingen voor de leerweg mbo4-Ad moeten worden aangepast en zo ja, hoe dit het beste te doen, procesmatig en inhoudelijk. Als door allerlei vernieuwingen op basis van de zelfstandige positie van de Ad bijvoorbeeld meer kans op studiesucces kan worden gecreëerd, met meer toegankelijkheid en een duidelijk ideale vorm van studeerbaarheid, zou de overheid hierover een discussie kunnen aangaan met alle betrokken partijen. Dat voor de doorstroom mbo-hbo de betrokkenheid van de mbo-instellingen van grote waarde kan zijn, staat buiten kijf.

Meer ruimte in kaders en regels mogelijk

De groeiende aantallen studenten maken het mogelijk voor alle hogescholen om een eigen beleid rond het aanbieden van Ad's te voeren. In de eerste fase van de invoering konden veelal geen eigen groepen worden gevormd, ook gelet op de optie om te kunnen doorstromen naar een resterend programma voor het behalen van de Bachelor. Dat betekent tevens dat er meer ruimte is voor het opzetten van Ad-programma's die een geheel eigen karakter kennen, vergeleken met de eerste twee bachelorjaren. Tevens zal de doorstroom vanuit de Ad naar de Bachelor sterk gaan toenemen waardoor ook het hanteren van een eigenstandig resterend programma aldaar geen probleem meer hoeft te zijn.

Hierdoor zullen de mogelijkheden om meer eigen kaders te maken voor de aansluiting mbo-Ad groter worden. Dat is echter geen eenvoudige klus omdat hierbij alles wel in samenhang met alle andere trajecten dient te worden beschouwd. Eigenlijk wil het zeggen dat het gehele ho-stelsel een actualisatie behoeft, in samenhang met de daarbij behorende wet- en regelgeving.

Keuzes maken in het mbo

De aanmeldingen voor de bacheloropleidingen lopen terug - ook na een correctie voor de pandemie, en tevens als er straks weer heel veel havisten en vwo'ers slagen door de nieuwe examenmaatregelen ('duimdiploma'). Daarmee is de Ad-instroom een 'groeiemarkt' aan het worden. Dat heeft mede te maken met het hebben van een aanbod aan Ad-opleidingen voor werkenden, maar ook voor mbo'ers. Het aantal aanvragen voor nieuwe opleidingen is stijgend, ook kijkend naar wat in een regio nodig is – aangezien daarop een aanvraag mede kan worden goedgekeurd. Dat betekent dat mbo-instellingen steeds meer in de studie- en keuzebegeleiding rekening kunnen houden met doorlopende leerwegen naar een Ad. Het zou mooi zijn als over een paar jaren er in elk deelsector van de arbeidsmarkt sprake is van een Ad en een Bachelor, op basis van de functies op beide niveaus. Het valt namelijk niet te ontkennen dat in vrijwel elk deel van het werkveld, in een functiehuis, dergelijke posities aanwijsbaar zijn. Natuurlijk allemaal in hun eigen mate, maar de ontwikkelingen in die richting zijn zichtbaar.

Het kan gaan betekenen dat over niet al te lange tijd elke mbo'er een keuze kan maken voor een voortzetting vanuit de eigen mbo-opleiding naar het hbo, dus met het hebben van een Bachelor en een Ad waaruit te kiezen valt. Daarmee zal in de mbo-sector een algemeen beleid dienen te worden vormgegeven ten aanzien van de koppeling mbo-hbo met inbegrip van de Ad. Anders gezegd, op het landelijk niveau zal door de MBO Raad een strategie kunnen worden geformuleerd, uit te zetten onder de ROC's, met een aanpak per regio.

4.6 Samenwerking mbo-hbo nader bezien

In de wetgeving voor het hbo is een specifiek artikel opgenomen over de mogelijkheid om een deel van een Ad-opleiding aan te bieden op een locatie van een mbo-instelling, ook als het niet gaat om een vestigingsplaats van een hogeschool. Daarbij moet in praktische zin vooral worden gedacht aan het eerste leerjaar, voortvloeiend uit de gedachte dat bepaalde vakken in het mbo en bij de Ad een overlap kennen dan wel goed op elkaar kunnen aansluiten. Ook kan het om vakken en eenheden gaan die een sterk praktische insteek kennen en aldus ook zijn te verzorgen op de mbo-locatie. Een ander argument was overigens dat mbo'ers daarmee eerst op de eigen 'plek' aan het hbo kunnen wennen, alvorens de rest van de Ad 'elders' te gaan doen.

Een groter deel van de Ad verzorgen zou ook kunnen maar de toestemming daarvoor is door de overheid aan strenge (kwaliteits)regels gebonden. Dat heeft te maken met het formele feit dat alles wat op de mbo-locatie plaatsvindt onder de verantwoordelijkheid van de hogeschool dient te vallen, ook de uitvoering van het onderwijs omdat de docenten en anderen die worden ingeschakeld, als het ware in dienst zijn van de hogeschool. Het is dus niet zo dat de mbo-instelling het Ad-onderwijs verzorgt – een misverstand in het spraakgebruik – maar het zijn in formele zin hbo-docenten die daarvoor worden ingeschakeld. Ze kunnen een aanstelling bij het ROC hebben en dan voor een deel worden gedetacheerd naar de hogeschool.

Er is hiervoor een samenwerkingscontract nodig, om dit allemaal in goede banen te kunnen leiden. In 2010 was daarvoor een aparte regeling in het leven geroepen maar in 2013 is besloten daarvan geen gebruik meer te maken. Het lijkt echter wel nodig om toch weer hiervoor een soort format te gaan ontwikkelen. Dat is nodig voor de samenwerking mbo-hbo in het algemeen, de wijze waarop private hogescholen al dan niet met een bekostigde mbo-instelling een traject willen vormgeven en het opzetten van nieuwe opleidingen in samenhang met het actualiseren van het gehele traject in de jaren erna.

Vandaag de dag wordt eigenlijk geen gebruik meer gemaakt van de regeling en de ruimte die de wet biedt. Er zijn nu PAC's in opkomst, dus het hbo kan al sneller afspraken maken in de regio. Maar het is zo dat de verplichtingen die voortvloeien uit de samenwerkingsovereenkomst vooral voor het mbo-management fors zijn, wetende – zoals gemeld – dat de eindverantwoordelijkheid altijd in handen blijft van de hogeschool. Maar het is zeker van belang om nog eens goed te kijken naar een aangepast format, waarbij ook de wet kan worden aangepast.

4.7 Arbeidsmarkt rond het traject

Nieuwe te bekostigen Ad-opleidingen dienen bij een aanvraag op basis van de beoordeling van de macrodoelmatigheid aan te tonen dat er een duidelijke behoefte aan die programma's is, zal zijn en ook zal blijven voor een langere tijd als het gaat om afgestudeerden met een Ad-diploma, los van het kunnen doorgaan voor de Bachelor. Dat is vaak lastig aangezien daarover nog niet altijd voldoende gegevens beschikbaar zijn, voor een adequate onderbouwing van een aanvraag.

Private aanbieders hoeven overigens deze doelmatigheid niet aan te tonen aangezien de overheid er vanuit gaat dat ze bij onvoldoende studenten wel zullen stoppen met een opleiding. Het is overigens in dat kader opmerkelijk dat aanvragen van bekostigde hogeschool wel een analyse dienen te kennen met betrekking het reeds bestaande private aanbod. Daarbij is de redenering dat als 'de markt' bereid is om te betalen voor een private opleiding, de overheid het niet nodig vindt om ook nog eens nieuwe opleidingen te financieren.

In de praktijk blijkt dat een dergelijke analyse gedoemd is te mislukken aangezien er vaak geen bruikbare gegevens over de aantallen studenten bij private hogescholen en andere aanbieders (denk aan certificaten op niveau 5) beschikbaar zijn. Ook wil de overheid eigenlijk niet het 'gelijke speelveld' verstoren, is de indruk.

Regionale arbeidsmarkt

De beoordeling van de aanvraag door de CDHO is vooral gericht op het bezien van wat de effecten op het landelijke aanbod is, op basis van landelijke statistieken en prognoses. Dat is voor de Bachelors en Masters wel begrijpelijk, gezien het feit dat afgestudeerden ervan zich overal in ons land kunnen wonen of naar een andere regio kunnen verhuizen dan wel daar gaan werken (mede gelet op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, de huizenmarkt en om andere redenen).

Maar de laatste tijd is het mogelijk om als hogeschool terug te vallen op de regionale situatie, in de verwachting dat Ad'ers in hun eigen regio aan het werk willen en kunnen gaan. Je kunt daarbij ook denken aan het aan de slag gaan met een mbo-4-diploma en het in combinatie met werk een Ad volgen. Dat moet dan wel een duale vormgeving zijn aangezien het in deeltijd studeren een heel ander kader kent, hoewel daarover soms anders wordt gedacht en er een absolute noodzaak is om daarover een discussie aan te gaan.

In samenhang daarmee kunnen dan ook andere vormgevingen worden bezien, als het gaat om het uitbreiden van het aanbod aan varianten. Dan valt te denken aan het meer maatwerk kunnen leveren maar ook aan de optie om een Ad vanwege de beperkte vraag naar afgestudeerden om de twee of drie jaren te kunnen starten, ook bekostigd en niet alleen door private instellingen.

Aanvragen meer regionaal zelf onderbouwen

Het is echter wel zo, en dat laten de aanvragen in concreto zien, dat de aanvragende hogeschool veel meer dan nu moet inzetten op het verstrekken van gegevens over de arbeidsmarkt nu en in de komende jaren binnen de betreffende regio. Dat vraagt om meer werk, om gegevens boven water te halen. Het kan niet meer op basis van de landelijke en dus globale statistieken en ook niet door het inleveren van een groot aantal steunbetuigingen. Zeker in het verlengde van de huidige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt vanwege de pandemie zal men zelf heel goed naar de regionale structuren binnen het werkveld moeten kijken.

Wat dit betreft kan een vergelijking worden gemaakt met de situatie van mbo-4-opleidingen. Men kijkt ook in de mbo-sector vooral naar de regionale behoefte in de arbeidsmarkt. Daarvoor zijn ook allerlei bronnen beschikbaar.

Rol SBB

Voor het mbo ligt de invulling van kwalificaties in handen van SBB. Voor de Ad is er geen vergelijkbare organisatie beschikbaar in de nationale context, conform de wensen van het hbo en de autonomie die binnen de wetgeving aan de hogescholen wordt toegekend – met alle consequenties voor de verantwoording van dien.

Toch is door SBB en ook mbo-instellingen inzicht te geven in alwaar mbo'ers binnen de regio aan het werk gaan en waar de vraag naar mensen wijst op de behoefte aan een diploma dat uitstijgt boven mbo-4.

Certificaten doen na mbo-4 – iets te doen met het NLQF?

Er zijn eigenlijk geen echt bruikbare bronnen beschikbaar als je als hogeschool voor een Ad het regionale draagvlak wilt meten door te kijken naar de wijze waarop mbo'ers die een baan hebben, allerlei certificaten kunnen en ook concreet behalen. Die aanpak kan wijzen op het hebben van functies op niveau 5, in de betrokken bedrijven en organisaties. Het CBS kijkt wel naar scholing, net als het UWV, maar niet naar dergelijke details.

Het zou zeker interessant zijn om te gaan bezien op welke wijze zichtbaar is te maken hoe de niet-formele scholing wordt gebruikt door degenen die met een diploma aan de slag gaan en de mogelijkheid hebben en ook krijgen om niet-formele trajecten te volgen.

Een optie is om vanaf 2023 het NLQF te gaan inzetten (als de wetgeving daarvoor hopelijk is afgerond). Dat kan door het landelijk registreren van certificaten voor kwalificaties die zijn gekoppeld aan een niveau van het NLQF en daarbij in het register ervan zijn opgenomen.

De organisaties die deze kwalificaties bezitten, kunnen samen met de aanbiedende instellingen een bestand bijhouden waarin staat wat de laatst genoten formele opleiding is en welk certificaat is verworven. Het gaat niet om de persoonlijke gegevens, maar om het in beeld kunnen brengen welke bewegingen in de scholingsmarkt vallen te constateren.

Samenwerking mbo-hbo in de regionale markt – ook als traject doelmatig

Kijkende naar wat dus zoal mogelijk is, kan zonder meer worden gesteld dat hbo en mbo in een regio hierbij met elkaar kunnen samenwerken, bijvoorbeeld doordat een mbo-instelling de hogeschool kan wijzen op mogelijkheden die afgestudeerden hebben en hoe ze daarnaar handelen: werken op mbo-4-niveau, werken en het volgen van scholing, het hbo gaan doen of een tussenjaar nemen en dan een bepaalde keuze maken – desnoods voor een minder verwante hbo-opleiding.

Het zal in het geval dat mbo-4 en Ad meer een koppel gaan vormen interessant zijn om specifiek te gaan onderzoeken of het geheel aan de doelmatigheidseisen voor een bepaalde sector van de arbeidsmarkt kan voldoen. Op basis daarvan valt door de jaren heen te bezien in welke situatie de mbo-4-opleiding dan wel de Ad de beste kans op een baan geeft.

Deeltijd en duaal buiten de vestigingsplaats

Een specifieke situatie die mogelijk is, heeft te maken met het wettelijke feit dat zonder een verdere toetsing op de doelmatigheid maximaal een derde van de studiepunten buiten de vestigingsplaats mag worden verzorgd. Dat is wel inclusief de stage en de afstudeeropdracht, maar los van eenheden die online vanuit de hogeschool worden aangeboden. Daarnaast mogen bij duale opleidingen de eenheden die onder de 'beroepsuitoefening' vallen buiten beschouwing worden gelaten, om op die manier meer ruimte te bieden voor onderwijs 'elders', dus niet op de plek waar de opleiding formeel staat geregistreerd.

Daarmee zijn er mogelijkheden om zonder het aanvragen van een extra vestigingsplaats en ook zonder het gebruikmaken van de wettelijke mogelijkheid om een Ad-deel op een mbo-locatie te verzorgen (wel met goedkeuring van OCW), een Ad-opleiding virtueel vanuit een gemeente aan te bieden zonder die plek formeel te behoeven registreren. In die gemeente kan de mbo-instelling derhalve communiceren dat er met hogescholen wordt samengewerkt.

Er zal echter nog wel een discussie moeten gaan plaatsvinden over die constructie en de wijze waarop de Ad-opleidingen in de markt worden gezet en gecommuniceerd. Maar op zichzelf is er sprake van een duidelijke potentie als het gaat om het samenwerken tussen mbo en hbo.

4.8 Invloed keuze door de mbo-instelling, onderdeel van het beleid

Het uitgangspunt voor een goede vormgeving van de aansluiting mbo4-Ad en de invulling van de doorstroom is toch wel simpelweg het scheppen van kansen voor een mbo'er om een diploma op hbo-niveau te behalen. Daarmee kan hij of zij, net als met een mbo-4-diploma, kiezen voor het zoeken naar een baan dan wel voor een vervolgstudie, dus het gaan behalen van de Ad dan wel de Bachelor.

Het is derhalve goed en dus van belang om bij de vormgeving van het traject mbo4-Ad te bezien waar de cruciale voordelen zitten voor de student. Hij of zij moet in ieder geval van plan zijn om te gaan doorstuderen, gelet op de eigen mogelijkheden die er zijn om iets te gaan doen met het mbo-4-diploma. Daarbij wordt de keuze geboden uit het doen van de Bachelor dan wel de Ad, en de afweging zou in het 'voordeel' van de Ad kunnen uitvallen.

De rol van de mbo-instelling is bij dit alles niet anders dan cruciaal. Het gaat om de begeleiding van de mbo'er, de voorlichting over mogelijke voorzettingen, het in voorkomend geval aanbieden van bepaalde keuzedelen alsmede de ondersteuning bij activiteiten zoals de studiekeuzecheck van de hbo-opleiding. In de regionale samenwerkingsverbanden zullen de ontwikkelingen rond mbo-4, de Ad en het gehele traject periodiek dienen te worden besproken, om te bezien wat de effecten ervan voor de eerder gemaakte afspraken zijn.

In de discussies over het stelsel zal zonder meer het mbo moeten worden meegenomen, om te bezien wat de strategie van de MBO Raad en de individuele mbo-instellingen voor de komende jaren kan zijn. Als de doorstroom mbo4-Ad voor het mbo een win-win-situatie gaat worden, met allerlei constructies waarbij de mbo-instellingen zijn betrokken in een cruciale positie, zal het mbo nooit meer uit het oog worden verloren.

4.9 Lijstje met voordelen voor de mbo-student

Hier geven we voor alle volledigheid – en ook ter inspiratie van de discussies die binnen mbo-instellingen kunnen worden gevoerd over het ondersteunen van de leerroute naar de Ad - een

korte lijst van voordelen, gezien vanuit het standpunt van de mbo'er – en uiteraard van degenen die bij de keuze een rol spelen, zakelijk, emotioneel en persoonlijk, ook van een afstand bezien. Het gaat aspecten van het traject die iemand kan meenemen in de afweging hierbij.

In de annex hebben we een langere lijst opgenomen, gepubliceerd in 2014 in een PamflAd.

- Met een opleiding van twee jaren is een erkend, formeel en internationaal herkenbaar hbo-diploma te behalen.
- De weg naar de Bachelor via de Ad is voor inhoudelijke trajecten even lang als de onge-deelde route nl. vier jaren
- Als je na twee jaren uitvalt in de Bachelor krijg je wel een verklaring, maar die heeft geen civiel effect – zoals de Ad wel kent.
- Als je de Ad hebt behaald, hoeven in voorkomend geval de inkomsten via de studiefinanciering niet te worden terugbetaald.

5 Een rijtje met mee te nemen aandachtspunten – en acties

Hetgeen hierboven is aangekaart, is het idee om een lijstje bij de hand te hebben om discussies rond dit traject te kunnen voeren. We geven hier een aantal zaken die zich hiervoor lenen, kort verwoord – aangezien we in de voorbereiding naar de tweedaagse op 13 en 14 oktober dit jaar de uitkomsten van alle sessies willen gaan combineren in een document, met per thema een hoofdstuk.

Tevens zal er een aantal acties aan worden gekoppeld.

1. Volgen van de overheidsplannen

Het is van belang om de plannen van OCW te volgen d.w.z. dat het nodig is voor het uitbrengen van zo relevant mogelijke adviezen, voortdurend te analyseren wat de overheid met de doorstroom mbo-hbo en specifiek mbo-Ad wil gaan doen¹. Zie ook het laatste punt.

2. Nagaan ontwikkelingen rond belangstelling mbo'ers voor Ad

In de komende maanden zal ook weer blijken wat mbo'ers gaan doen, richting de arbeidsmarkt en het hbo – en dan is te bezien of men relatief meer kiest voor de Ad. Er zal in het voorjaar een vragenlijst worden uitgezet onder degenen die in het Leido-bestand zitten, om te vragen wat men hiervan merkt. Daarbij zal ook meespelen of mbo'ers weer onder bepaalde voorwaarden alvast met het hbo mogen beginnen.

3. Communicatie-pakket voor mbo'ers

In april zal een (digitaal) pakketje verschijnen, bestemd voor mbo'ers, om te kunnen verspreid onder degenen die in het laatste jaar zitten. Daarin zal het lijstje met interessante aspecten van de keuze voor een Ad worden opgenomen, met een aantal praktische aanwijzingen.

4. Formele afstudeerroute in mbo naar Ad

Er zal een voorstel worden ontwikkeld voor het wettelijk gaan toestaan van een leerroute mbo-Ad, met de vormgeving in het mbo. Daarbij wordt dan de voorwaarde om drievoudige kwalificaties te hanteren in het mbo losgelaten. De kaders hiervoor zullen zodanig zijn dat de doorstroom naar de Ad nadrukkelijk op een soepele wijze wordt vormgegeven maar dat de studenten zich ook aan die kaders moeten houden om er optimaal gebruik van te kunnen maken.

5. Koppelen Ad aan mbo-4 formeel meer mogelijk maken en samenwerkingsovereenkomst

Als de Ad nadrukkelijk wordt gezien als een hbo-traject waarbij is in te spelen op de aanpak, vormgeving en inhoudelijke afstemming op het werkveld, dient binnen het hbo een beleid te worden gehanteerd om als hogescholen hierover afspraken te maken met mbo-instellingen.

De verantwoordelijkheid die een hogeschool heeft voor het verzorgen van een Ad-opleiding, kan vervolgens worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst met elke betrokken mbo-instelling. Hiervoor zal een format worden ontwikkeld, mogelijk ondersteund door een wettelijke regeling.

¹ Er zal worden geëxperimenteerd met specifieke nadere vooropleidingseisen voor toelating tot de pabo, om meer studenten te kunnen interesseren voor het onderwijs. Maar de hbo-sector onderwijs kent ook Ad-opleidingen o.a. om te worden opgeleid tot 'onderwijsondersteuner'. Deze studenten moeten ook door kunnen stromen naar een bacheloropleiding. Hoe en wat, dat zal ook moeten worden bezien.

6. Keuzedelen inzetten

De meeste keuzedelen zijn gericht op doorstroom naar de arbeidsmarkt. Maar een aantal ervan is gericht op de doorstroom naar het hbo, algemeen of specifiek. Er zal dus kunnen worden onderzocht onder welke condities een of meer keuzedelen zijn in te voeren met het oog op het gaan doen van de Ad.

Tevens zal in meer formele zin kunnen worden bekeken of een bepaald keuzedeel kan worden gezien als een wettelijk vast te leggen 'nadere vooropleidingseis'. Dat kan tevens inhouden dat het niet doen ervan wordt gezien als het hebben van een deficiëntie. Deze kan worden weggewerkt in de periode voor de start met de Ad-opleiding dan wel in de eerste maand ervan.

Eveneens kan worden bezien of allerlei zaken zoals de studiekeuzecheck, activiteiten binnen de studie- en beroepskeuzegeleiding en een mogelijk voorwaardelijke start in het keuzedeel zijn op te nemen, om te voorkomen dat mbo'ers dubbele activiteiten in hun planning moeten gaan opnemen.

7. Samenwerken met PAC's en eigen kaders voor die instellingen

Het hebben van PAC's houdt in dat het Ad-aanbod meer en meer regionaal kan worden gekoppeld aan hetgeen vanuit het mbo bestaat om naar het hbo te kunnen doorstromen. Uiteraard zijn het de mbo-instellingen met het SBB die hun eigen kwalificaties op niveau 4 kunnen vaststellen, binnen de kaders die daarvoor wettelijk gelden – mede gelet op de relevantie voor de arbeidsmarkt. Het Ad-aanbod kan daarop mede zijn afgestemd.

Omdat de spreiding van PAC's interessant is voor het opscholen van mbo'ers en dus ook werkenden, zal nader moeten bezien of binnen de huidige wetgeving – zonder te komen tot eigenstandige instellingen voor de Ad – voor het hoger onderwijs eigen regelingen voor de PAC's zijn te ontwerpen.

Daarbij is wel van belang om met elkaar vast te stellen wat een PAC een eigen karakter geeft, dus welke criteria het rechtvaardigen om eigen regelingen te hebben. In de komende maanden zal hieraan worden gewerkt, met een globale notitie.

8. Overleggen over regionale samenwerking

In de wet wordt een artikel gewijd aan het kunnen verzorgen door een hogeschool van een deel van een Ad-opleiding op een mbo-locatie. Het lijkt erop dat dit artikel aan een duidelijke revisie dient te worden onderworpen, gelet op andere mogelijkheden en het dus niet (meer) gebruikmaken van het artikel. Dat betekent dat in de komende periode het mbo en hbo bij elkaar moet gaan zitten om te bezien wat dan wel allerlei kansen biedt.

Daarbij valt te denken aan het inzetten van PAC's, samenwerking met het werkveld, het verzorgen van Ad-eenheden op een mbo-locatie, maar ook naar het kunnen vormgeven van deeltijdse en duale opleidingen zonder het hebben van een formele hbo-vestigingsplaats.

9. Alumni-tracking mbo

Zeker in deze tijd is het verstandig om als mbo en hbo gezamenlijk te gaan werken aan 'alumni-tracking' van mbo'ers d.w.z. met elkaar na te gaan wat mbo'ers gaan doen als ze met hun diploma gaan werken. Daarbij zal moeten worden nagegaan of ze scholing volgen en zo ja, in welke vorm, voor welke zaken en met welk doel. Deze ex-studenten kunnen bijvoorbeeld na twee of drie jaren worden uitgenodigd voor een gesprek, om te bezien of het gaan doen van een Ad een optie is. Daarbij kan worden bezien in hoeverre bepaalde werkervaringen en certificaten kunnen worden ingezet voor een maatwerktraject richting de Ad. Ook kan worden bezien of een dergelijke start ook een paar jaren zinvol is.

10. Samenwerking privaat en bekostigd

Na het mbo kunnen mbo'ers binnen of naast hun werk allerlei vormen van scholing volgen op basis van het private aanbod. Het zal daarom nodig zijn, zeker als bepaalde private aanbieders gekoppeld zijn aan bekostigde hogescholen, om na te gaan op welke wijze een mbo'er na het behalen van een diploma een Ad-diploma behalen.

Daarnaast zal ook moeten worden onderzocht wat de samenwerking tussen private hogescholen en bekostigde mbo-instelling betekent voor de kaders die gelden voor het aanbieden van een Ad en waar dan ook de speelruimte zit.

11. Higher Apprenticeship Associate degree

Een vormgeving (variant) die we in ons land nog niet kennen, maar wel bestaat in andere landen of daar recentelijk is ingevoerd, is dat een Ad-opleiding wordt gekoppeld aan een

groep van functies binnen een sector van het werkveld, en dat de studenten in de eerste plaats werknemers zijn. De huidige varianten voltijd, deeltijd en duaal betekenen in de formele zin dat iemand die een opleiding volgt, als student wordt gezien. De werkzaamheden worden gezien als 'praktijk' dan wel 'beroepscomponent', waarbij de eventuele overeenkomst met een werkgever voor 100% onder de verantwoordelijkheid valt van de hogeschool.

Een Higher Apprenticeship Ad (HA-Ad) betekent dat het werkveld de functies benoemt en duidelijk aangeeft welke competenties en leeruitkomsten in een tweejarige programma parallel aan de werkzaamheden moeten worden opgenomen. De hogeschool stelt dit programma op en laat de accreditatieorganisatie beoordelen of alles aan de formele eisen voldoet.

In de komende maanden zal hiervoor een notitie worden opgesteld, om te bezien of een HA-Ad ook voor mbo'ers een geschikte optie is, zeker degenen die een bbl-opleiding volgen.

12. **Werkveld en functiehuizen**

Samen kunnen het mbo en hbo (Ad-aanbieders) gaan bezien hoe in de regionale setting in arbeidsmarktsectoren die ze samen bedienen, sprake is van het hebben van zgn. functiehuizen. Daarin zit dan ook niveau 5, nu of in de komende jaren.

Ook kan worden nagegaan op welke wijze afgestudeerden van een bacheloropleiding in eenzelfde sector wordt 'opgenomen' in de regionale arbeidsmarkt.

Hierbij kunnen o.a. SBB, ROA en CBS worden betrokken, met het UWV voor allerlei soorten onderzoek en voorspellingen.

13. **Financiering van mbo-Ad**

De sectoren mbo en hbo kennen hun eigen systematiek als het gaat om de bekostiging van opleidingen en hetgeen daarvoor verder nodig is. Voor het verzorgen van een deel van de Ad-opleiding op een mbo-locatie is het toegestaan dat de hogeschool een bepaald bedrag overmaakt aan de betreffende mbo-instelling (inhuren docenten, gebruik ruimtes, ICT-inzet en andere zaken).

Het is daarom naar onze mening om een format op te stellen voor het betalen van de samenwerking tussen hogescholen en mbo-instellingen als ze op basis van een formele overeenkomst vastleggen waaraan de mbo-instelling op verzoek van de hogeschool kosten voor maakt. Een dergelijk format is op te stellen in samenspraak met juridische en financiële experts.

14. **Doorlopende begeleiding en voorlichting**

Er wordt al hard gewerkt aan het opzetten van landelijke en regionale platforms voor het vormgeven van studiebegeleiding en het ondersteunen van studenten bij het maken van allerlei keuzes, in het mbo en hbo. Er zijn voor het traject mbo4-Ad zonder meer een aantal 'piketpalen' te bepalen, zijnde momenten waarop een bepaalde keuze cruciaal voor het vervolg is.

We willen deze 'piketpalen' gaan identificeren, beschrijven en beoordelen op de mogelijkheden die de betrokken instellingen hebben om samen te werken bij het vormgeven van het doorlopende traject en de keuzes.

15. **Voorwaardelijke doorstroom**

Als gevolg van de pandemie is de afgelopen twee jaren gekozen voor de optie om mbo'ers alvast aan het hbo te laten beginnen als niet alle onderdelen van mbo-4 zijn afgerond. Dat heeft na het opdoen van ervaringen geleid tot regionale formats om te kunnen vaststellen wat rechtvaardig is – dus wie in aanmerking kan komen en op basis van welke criteria de kansen op studiesucces zijn in te schatten. Daarbij is ook meegenomen de vrijheid die hogescholen hebben om mbo'ers die na een half jaar hbo nog niet het mbo-examen hebben afgerond, een extra kans te geven.

Er zal in de komende maanden een inventarisatie kunnen plaatsvinden van de formats die in de regio's zijn ontwikkeld. Op basis daarvan kan wellicht een voorstel worden opgesteld voor een aanpak waarbij ook in een normale situatie een mbo'er toch alvast met een Ad mag starten. Een wettelijke regeling zal hieraan worden gekoppeld. Daarbij kan mogelijk een vergelijking worden gemaakt met de mogelijkheid om Ad'ers ook alvast met een resterend programma binnen een bacheloropleiding te laten beginnen.

16. **Onderbouwen nieuwe aanvragen, regionaal**

Het kan op basis van de regionale arbeidsmarktsituatie en de vraag naar werknemers op de niveaus 4 en 5 – ook voor nieuwe functies die 'zichtbaar' worden – handig zijn om als hbo

samen te werken met het mbo bij het aanvragen van nieuwe opleidingen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de kennis bij mbo-instellingen over de vraag naar hoger opgeleiden, maar ook SBB kan hieraan een bijdrage leveren.

Er zal moeten worden bezien op welke wijze de betrokkenheid van het mbo bij het bepalen van de doelmatigheid van nieuwe aanvragen door hogescholen kan worden opgenomen in het in te dienen dossier.

17. **Afstudeerrichtingen in de Ad-opleiding**

Het kan zo zijn dat door aanpassingen in de werkzaamheden binnen functies op niveau 4 van het mbo bepaalde mbo-kwalificaties in meer of mindere mate moeten worden aangepast, in het kerndeel of mogelijk via allerlei keuzedelen. Dat zal invloed hebben op de doorstroom naar een Ad en de wijze waarop de aansluiting kan worden ingevuld. Hierop kan worden ingespeeld binnen de Ad-opleiding door te bezien of er een nieuwe leerlijn kan worden ontworpen die op die mbo-aanpassingen voortbouwt.

Er zal in de komende tijd een voorstel kunnen ontwikkeld met betrekking tot de wijze waarop met deze situatie zal worden omgegaan.

18. **Inrichten van een werkgroep**

Er zal in dit voorjaar een oproep uitgaan met betrekking tot het instellen van een werkgroepje op bovenstaande zaken verder te gaan uitwerken. Tevens is het plan om, als zich verder geen problemen voordoen, in juni een fysieke bijeenkomst te houden om die uitwerkingen verder te bespreken. De uitkomsten van deze bijeenkomst vormen de input voor de tweedaagse in oktober.

Annex

Bron: PamflAd uit 2014

Waarom is een Ad een interessante keuze...

1. Het is een opleiding die gewoon een erkend hbo-diploma oplevert en maar twee jaar duurt - dus het is een aantrekkelijke optie als je wel een hbo-studie wilt gaan doen maar denkt dat een studie van vier jaar nu even niet voor de hand ligt...
2. Zowel voor de Ad als de Bachelor krijg je studiefinanciering (want je studeert gewoon in het hbo). Als de Ad is behaald, hoeft je de eerste twee jaren met 'stufi' niet meer terug te betalen. Dat is toch wat anders dan als je de Bachelor doet en na twee of meer jaren uitvalt: kwestie van alles terugbetalen...
3. Je kunt na de Ad binnen dezelfde opleiding bij je eigen hogeschool direct doorstuderen en zonder verlies aan tijd (in vrijwel alle gevallen, soms moet je wat inhalen) in vier jaar een Bachelor-graad binnenhalen...
4. Als je gaat werken met de Ad, kun je later vaak op basis van werkervaring en allerlei scholingstrajecten die daarbij passen, in kortere tijd een Bachelor-graad behalen – in een vorm van werken en leren. Daarvoor kun je in voorkomend geval de nog resterende studiefinanciering inzetten. Maar... als de baas voor die afronding van de studie betaalt, heb je in totaal zelf maar gedurende twee jaren geld uitgegeven als student. Dat zullen anderen in jouw omgeving ook wel plezierig vinden...
5. Als het niet lukt met de Bachelor na de Ad, kun je daarop terugvallen. En als je daarin wel slaagt, heb je twee diploma's...
6. Als je voor een Bachelor-studie kiest en je vindt deze na een paar jaar niet zo leuk of zinvol meer, is het vaak lastig om nog te switchen. Velen kiezen er dan maar voor om de vier jaar vol te maken – met alle consequenties van dien. Bij de Ad kun je al na twee jaar iets anders kiezen... bijvoorbeeld een andere Ad of een inhoudelijk verwante Bachelor, zonder dit heel veel ernstige gevolgen hoeft te hebben...
7. Studeren kost veel geld – en misschien wordt dat in de toekomst alleen maar meer. Met een Ad hoef je maar twee jaren in een studie te investeren om een hbo-diploma te krijgen...
8. Zijn er wel banen voor Ad'ers, is een goede vraag. Het ziet er steeds meer naar uit dat je met een Ad-diploma straks kunt kiezen uit banen waar men eerder Bachelors voor diende te nemen (omdat er geen diploma tussen mbo/havo en hbo-Bachelor was). Daarbij ga je dus op het eigen niveau aan de slag en kun je vervolgens gericht en gemotiveerd doorgroeien naar hogere functies...
9. Veel studenten en werkgevers willen graag werken en leren combineren. Over een Ad in die vorm zijn gemakkelijker afspraken te maken met een werkgever – want die is relatief kort...
10. De Ad is vaak meer dan de Bachelor gericht op de praktijk van het werkveld, kort en krachtig. Daarmee ben je aantrekkelijk voor werkgevers als ze je willen werven..
11. De Ad is voor mbo'ers interessant omdat veel programma's zijn afgestemd op mbo-4-opleidingen...
12. De routes die leiden naar een hoger onderwijs-diploma:
 - vwo naar een Bachelor van een universiteit
 - havo naar een Bachelor van een hogeschool
 - vmbo via het mbo naar een Associate degree van een hogeschool duren allemaal – normaal gesproken – even lang: 9 jaar...